

5.SINIF 1.DÖNEM SOSYAL BİLGİLER DERS NOTLARI

1. ÜNİTE: BİREY ve TOPLUM

ÖĞRENDİKLERİMİ UYGULUYORUM (1.ünite 1.kazanım)

Etkin ve Sosyal Vatandaş

Sosyal bilgiler, haklarımızı, sorumluluklarımızı, özgürlüklerimizi öğrenmemizde ve kullanmamızda etkili bir ders olmakla beraber, bizlerin etkin ve sosyal birer Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmamızı sağlar.

Yaşadığımız coğrafi çevreyi ve dünya'yı tanımamız, tarihimizi ve kültürümüzü öğrenmemiz açısından sınıf sosyal bilgiler çok önemli bir derstir.

Sosyal bilgiler dersinin asıl amacı, yaşadığı dünyayı tanıyan, tarihini bilen öğrencilerin etkin ve sorumlu yurttaşlar olmaları için gerekli olan bilgi ve becerileri öğrencilere kazandırmaktır.

Sosyal Bilgiler Dersinin Bireye Kazandırdıkları

- ✿ Sosyal Bilgiler dersinde yaşamımıza yön veren bazı **değer ve beceriler** kazanırız. (**Doğru karar vermek**, sorunları çözerken kendimizi karşıımızdaki **kişilerin yerine koymak** bunlardan bazılarıdır.)
- ✿ Hem tarihimizi hem de ülkemizle birlikte dünyadaki kültürleri tanıma fırsatı da buluruz. Hem ülkemizde hem de farklı ülkelerde yaşamış önemli insanların yaptıklarından haberdar oluruz.
- ✿ Kültürümüzün, tarihimizin öğrenilmesi, ulusal bilincimizi geliştirir. Kültürel mirası koruma konusunda da duyarlı olmamızı sağlar.
- ✿ Yaşadığımız çevreyi, ülkemizi ve dünyayı daha iyi tanırız. **Benzer ve farklı özelliklerimizin** farkında oluruz. Çevremize karşı hassas oluruz. Ülkemiz ve dünyayı ilgilendiren konularda fikirler üretebilir ve daha duyarlı oluruz. Ayrıca **demokratik yaşam** tarzı ile hak ve sorumluluklarımızı bilmemiz **iyi bir vatandaş** olmamızı sağlar.
- ✿ İnsana saygılı olmanın toplumsal ilişkilerdeki önemini fark ederiz. **İnsan hakları, ulusal egemenlik ve demokrasi** gibi kavramlarla tanışırız. Yaşamımızı demokratik kurallar çerçevesinde düzenlemeyi öğreniriz. Çevremizdeki **tarihi eserler** ve **doğal varlıkların** farkına varırız. Bunları koruma ve yaşatma konusunda bilinçli bireyler oluruz.

OLAYLAR ve SONUÇLARI (1.ünite 2.kazanım)

Çok Boyutluluk: Tanık olduğumuz **olayların birden çok nedeni ve sonucunun olmasına** çok boyutluluk denir. Örnek vermek gerekirse; Ülkemizde 1999 yılında meydana gelen Marmara depreminde yüzlerce bina yıkılmış ve hasar görmüştür. Bu durumun görünürdeki sebebi deprem olsa da binaların zemini sağlam olmaması, binalarda kullanılan malzemelerin kalitesiz ve eksik olması, binaların yıkılmasında ve hasar görmesinde etkili olmuştur.

Depremin görünürdeki sonucu ölen insanlar ve yıkılan binalardır. Fakat bunun yanı sıra ülke ekonomisinin zarar vermesi, ulaşımın aksamaması, insanlar psikolojik sorunlar yaşamaması gibi sonuçları da vardır.

İnsanlar olayları yorumlarken düşüncelerini, bazen bir olguya bazen de bir görüşe göre ifade ederler.

HAKLARIMI ve SORUMLULUKLARIMI BİLİYORUM (1.ünite 3.kazanım)

İçinde Bulunduğumuz Gruplar

Kurum : daha çok resmi niteliği olan,devletin denetim ve kontrolüne açık olan büyük gruplardır.

Gruplar ve kurumlar insanların ortak bir amaç için bir araya gelmeleriyle oluşurlar. İnsanların birlikte yaşamaları ve ihtiyaçları bazı grupların ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Zamanla toplumda yeni ihtiyaçların oluşması, yeni grupların da ortaya çıkmasını sağlamıştır. Aşağıda içinde bulunduğumuz bazı grup ve kurumlar gösterilmiştir:

AİLE(GRUP)	OKUL(KURUM)
<ul style="list-style-type: none"> * Yeme, içme,sevgi,saygı gibi temel ihtiyaçların sağlandığı gruptur. * İnsanların içinde yer aldığı ilk ve en önemli gruptur. * Ortak sevinç ve üzüntülerin bir arada yaşadığı gruptur.	<ul style="list-style-type: none"> * Eğitim ihtiyacının karşılandığı kurumlardır. * Toplumun her üyesinin belirli bir eğitim düzeyine ulaşmasını ister. * Bireylerin sosyalleşme(toplumsallaşma)sine ve meslek sahibi olmasına yardımcı olan kurumlardır.
OYUN GRUBU	ÖDEV GRUBU
<ul style="list-style-type: none"> * Belli kuralları olan insanların hoş vakit geçirmek ve eğlenmek için oluşturulan gruptur. * Bir oyunu oynamak için bir araya gelen insanların oluşturduğu gruptur.	<ul style="list-style-type: none"> * Öğrencilerin verilen ödevi yapmak için bir araya gelerek oluşturdukları gruptur. * Grup tek başına yapılamayacak ödevi yapmak amacıyla toplanmıştır.

İÇİNDE BULUNDUĞUMUZ GRUPLAR DA ROLLERİMİZ

Bir insan bir gün içerisinde birden fazla grup içerisinde yer alabilir.

Yukarıdaki Şemada bir aile, okul ve halk oyunları gruplarının bazı üyeleri gösterilmiştir. Şemada görüldüğü gibi:

- * Ayşe, Hasan ve Hüseyin aynı ailenin üyeleridir.
- * Ayşe ve Hasan aynı aile ve okul grubunda yer almaktadırlar.
- * Hüseyin ve Hasan aynı aile ve halk oyunları grubunda yer almaktadırlar.
- * Hasan şemada gösterilen her üç grupta da yer almaktadır.

Bireyler ait oldukları gruplarda farklı rolleri üstlenirler.

Hasan;

- * Aile grubunda çocuk rolünü,
- * Okul grubunda öğrenci rolünü,
- * Halk oyunları grubunda lider rolünü üstlenmiş olabilir.

Rol: Bir iş grup ya da kurumda bir kimse ya da bir şeyin üstüne düşen göreve rol denir. Aşağıdaki tabloyu inceleyiniz.

Bazı Gruplar/Kurumlar	Bulunan Bazı Roller
Aile	Dede, babaanne, anneanne, baba, anne, kardeş
Okul	Müdür, öğretmen, öğrenci
Oyun Grubu	Lider, arkadaş, oyuncu
Çalışma Grubu	Lider, sözcü, yazıcı, üye
Tiyatro Grubu	Çalıştırıcı, oyuncu, izleyici
Spor Kulübü	Çalıştırıcı, oyuncu, takım arkadaşı

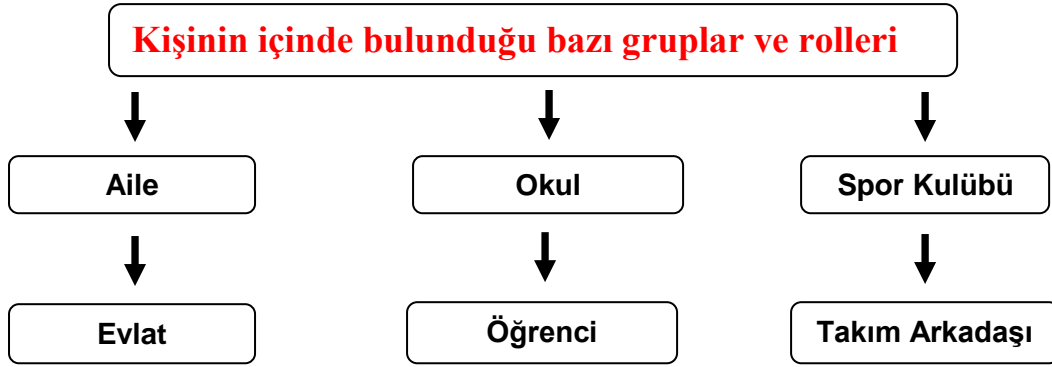
İnsanların grup içerisindeki rolleri özelliklerine göre belirlenir. Yaş, fiziksel özellikler, kişilik özellikleri, ilgi ve yetenekler rollerin belirlenmesinde etkili olmaktadır.

Eğitim durumu ve geçmiş yaşantılar da rollerin üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

ROLLERİMİZİN GEREKTİRDİĞİ HAK VE SORUMLULUKLAR

İnsanların içinde bulundukları gruplarda edindikleri roller o insanlara bazı haklar sağlar. Aynı şekilde bu rollerin insanlara yüklediği bazı sorumluluklar da bulunmaktadır.

Aşağıdaki şemada bir kişinin içinde bulunduğu gruplar ve bu kişinin bazı rolleri gösterilmiştir.

Bu bireyin rollerine ilişkin hak ve sorumluluklarını birlikte inceleyelim.

Roller	Haklar	Sorumluluklar
Evlat	Barınma, yeme, içme, giyinme, sevgi, saygı gibi ihtiyaçların karşılanması.	Ailesi için üzerine düşeni yapması; kendisinden beklenen başarılar için çalışması.
Öğrenci	Eğitim ihtiyacının belirlenen amaçlar doğrultusunda karşılanması; okul güvenliği ve temiz bir çevreye sahip olmak.	Okul kurallarına uyması, derslerinde başarılı olması için gayret etmesi, arkadaşları ile iyi ilişkiler kurması, verilen görevleri zamanında yapması.
Takım Arkadaşı	Oyunlarda ve aktivitelerde yer alması, kendini geliştirmesi.	Çalıştırıcının veya liderin verdiği görevleri yerine getirmesi, takımın başarısı için çalışması, oyun kurallarına uygun davranması.

ÇOCUK HAKLARI HER YERDE (1.ünite 4.kazanım)

Çocuk Olarak Haklarımız

Çocuklar yetişkinlerden farklı fiziksel ve kişisel özelliklere sahiptirler. Ayrıca çocuklar sürekli bir büyüme ve gelişme göstermektedirler. Bu nedenle İnsanların sahip olduğu temel hakların yanında çocuklar farklı haklara da sahiptirler. Her birey uluslararası yasalara göre **18 yaşına kadar çocuk** sayılmaktadır. Bu nedenle Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 20 Kasım 1989 tarihinde **Çocuk Hakları Sözleşmesini** kabul etmiştir. 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe giren bu sözleşmeye Türkiye de dahil olmak üzere yaklaşık 142 ülke taraf olmuştur.

- * Hiç bir çocuk ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi inanç nedeniyle ayrı tutulamaz.
- * Her çocuk korunmalı, iyi bakım görmeli ve yetiştirilmelidir. Yasalar çocuğun yararına. Çocuğun korunması ile ilgili yasalar hazırlanmalı.
- * Her çocuğun isim ve yurttaşlık hakkı vardır.
- * Her çocuğun sosyal güvenlik, sağlıklı büyümek, iyi bakım ve uygun eğitim görmek hakkıdır.
- * Engelli ve uyumsuz çocukların başarılı ve güçlü yetiştirilmeleri haklarıdır.
- * Sevgi esirgenmemelidir. Her yerde ilgi, sevgi, yardım görmek çocukların hakkıdır.
- * Ana baba çocuğuna bakmakla yükümlüdür.
- * Çocuk ırk, din, ayrılık oluşturan baskılardan korunmalıdır.

Türkiye’de ve Dünya’da Çocuk Hakları

Ülkemizde çocukların haklarını kullanmasına olanak sağlanmaktadır. Hemen hemen her kentte **çocuk meclisleri** bulunmaktadır. Bu meclislere katılarak duygu ve düşüncelerimizi özgürce ifade etme fırsatı bulabiliriz.

Çocuk haklarının korunması için **Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu [UNICEF, (Yunicef)]** kurulmuştur. Dünyanın her yerinde herhangi bir ayrım yapmadan çocuklara yardım etmektedir. UNICEF, zaman zaman yayınladığı raporlarla çocukların yaşadıkları zorlukları tüm dünyaya duyurmaktadır.

Yaşamları boyunca çocuklar çeşitli güçlüklerle karşılaşabilir. En temel haklarını bile kullanamayacak bazı durumlar yaşayabilir. **Savaşlar, doğal afetler, yoksulluk gibi** daha birçok nedenden dolayı haklarını kullanmakta güçlük çekebilir. İşte UNICEF’in dünyanın birçok yerinde yaşayan çocuklarla ilgili bu sorunlara dikkat çekmektedir.

Ülkemizde **Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK)** kurulmuştur. Bu kurum çocuk yetiştirme yurtları aracılığıyla **bazı haklardan yoksun kalan çocukların devlet güvencesiyle korunmasını sağlamaktadır.** Birçok kurum da çocukların haklarını kullanmaları ve yaşam koşullarındaki olumsuzlukları gidermek için çalışmalar yapmaktadır.

2. ÜNİTE: KÜLTÜR ve MİRAS

TARİHE YOLCULUK (2.ünite 1.kazanım)

Anadolu Uygarlıkları

Uygarlık Adı	Özelliği
HİTİTLER	--- Başkenti Hattuşaş (Çorum) --- Anadolu’da kurulan ilk uygarlıktır. --- Çivi ve hiyeroglif (resim yazısı) kullanıldı. --- Anal denilen tanrıya hesap verdikleri yıllıklar ilk tarih yazıcılığı sayılır. --- Geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır. --- Hititler ile Mısırlılar arasında tarihte ilk bilinen yazılı antlaşma olan Kadeş antlaşması imzalanmıştır.
FRİGLER	--- Başkentleri Gordion (Ankara ili Polatlı ilçesi) --- En önemli geçim kaynakları tarımdır. --- Madencilik, dokumacılık, seramik sanatı ile uğraştılar. --- “Fibula” denilen çengelli iğneyi, kilim ve seramiği kullandılar. --- En ünlü kralı Midas’dır. --- “Tapates” denilen kilimler dokunurdu. --- Kaya mezarları kabartmalarla süslenmiştir.
LİDYALILAR	--- Başkentleri Sard (Sardes-Manisa ili yakınlarında) --- Tarihte bilinen ilk madeni parayı kullandılar. --- Takas (değiş-tokuş) usulünü kaldırdılar. --- Ticaret yapmak için Kral yolunu açtılar.

İYONLAR	<p>--- Şehir devletleri halinde yaşadılar, başkentleri yoktur, Efes, Milet, Foça, İzmir önemli şehirlerdir.</p> <p>--- Deniz ticareti ve koloncilik yaptılar.</p> <p>--- En gelişmiş uygarlıktır, bugünkü Avrupa ülkelerinin temelini atmışlardır.</p> <p>--- Özgür düşünce ve bilim gelişmiştir.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tales-Felsefe ➤ Pisagor-Matematik ➤ Hipokrat-Tıp ➤ Herodot-Tarih ➤ Homeros-Edebiyat
URARTULAR	<p>--- Başkenti Tuşpa (Van ili)</p> <p>--- Maden işçiliği ve mimari gelişmiştir.</p> <p>--- Sulama amaçlı ilk göletleri yaptılar.</p> <p>--- Mezarlarını oda biçiminde yapıp içine eşyalarını koydular, ölümünden sonraki hayata inanmışlardır.</p>

Mezopotamya Uygarlıkları

Uygarlık Adı	Özelliği
SÜMERLER	<p>--- Dünyanın ilk bilinen uygarlığıdır.</p> <p>--- Mezopotamya'da kurulan ilk uygarlıktır.</p> <p>--- İlk defa yazıyı kullanarak tarih çağlarını başlatmışlardır.</p> <p>--- Ur, Uruk, Eridu gibi şehir devletleri kurdular.</p> <p>--- Tarihte ilk tekerleği kullandılar.</p> <p>--- “Ziggurat” denilen tapınakları gözlemevi olarak kullandılar.</p> <p>--- Astronomi ile ilgilendiler, ay ve güneş tutulmasının inceleyerek Ay Takvimini yaptılar.</p> <p>--- Gezegenleri buldular, matematikte dört işlemi hesapladılar.</p>
BABİLLER	<p>--- Kral Hammurabi “Hammurabi Kanunları” adıyla ilk anayasayı hazırladı.</p> <p>--- Astronomi ile ilgilenmiş, güneş saatini bulmuşlardır.</p> <p>--- Kral Hammurabi eşi için “asma bahçeleri”ni yaptırmıştır ve dünyanın yedi harikasındandır.</p> <p>--- Kral Hammurabi ülke denetiminin sağlayabilmek için “Babil Kulesi'ni” inşa ettirmiştir.</p>
ASURLULAR	<p>--- Başkentleri Ninova'dır.</p> <p>--- Anadolu'da ticaret kolonileri kuran Asurlular, Mezopotamya uygarlığını Anadolu'ya tanıtmıştır. Çivi yazısını Anadolu'ya taşımışlardır.</p> <p>--- Başkentleri Ninova'da dünyanın ilk kütüphanesini kurdular.</p> <p>--- Kayseri'de ticaret merkezi kurdular.</p>

NOT: Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan bölgeye **Mezopotamya** denir. İklimin uygun olması ve verimli araziler sebebiyle birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır.

GÜZEL ÜLKEM (2.ünite 2.kazanım)

Doğal güzellik : Doğada insan eli değmeden oluşan ve gezilip görülebilecek özelliği olan yerlere doğal varlık denir.

ÖRNEK: Denizler , dağlar, göller,şelaleler,mağaralar, ırmaklar, ormanlar, milli parklar.

Doğal Varlıkların Özellikleri :

- 1- Yapılışında insanlar görev almamışlardır.
- 2- Doğa'nın kendinde var olan unsurlardır.
- 3- İnsanlar sonradan keşfetmiş ve çevresine yeni yerleşim yerleri kurulmuştur.
- 4- Ülkeler doğa'nın bozulmaması için koruma altına alırlar.

Doğal Güzelliklerimiz

Doğal Güzelliğimizin Adı	Bulunduğu Şehir
Abant Gölü	BOLU
Perge Antik Kenti	ANTALYA
Manavgat Şelalesi	ANTALYA
Peri Bacaları	NEVŞEHİR
Pamukkale travertenleri	DENİZLİ
Cennet ve Cehennem Mağarası	MERSİN
Manyas Gölü kuş cenneti	BALIKESİR
Ağrı Dağı	AĞRI
Uludağ	BURSA
Erciyes Dağı	KAYSERİ
Erfelek Şelalesi	SİNOP
Balıca Mağarası	TOKAT
Armutlu Kaplıcaları	YALOVA

Tarihi Eser: Geçmiş uygarlıklardan, günümüze kalan, din, bilim, düşünce, sanat, edebiyat ve mimari alanlarda ortaya konan eserlere tarihi eser denir.

ÖRNEK: Saraylar, hanlar, köprüler, tiyatrolar, kaleler, medreseler, camiler, türbeler, antik kentler, heykeller, kitabeler, kiliseler, paralar hamamlar...

Tarihi Eserlerin Özellikleri:

- 1- Tarihi eserler insanlar tarafından yapılmıştır.
- 2- Tarihi eserler zarar görmemesi için koruma altındadırlar.
- 3- Tarihi eserler ortak miras olduğu için ziyaretçilere açık tutulur.

Tarihi Eserlerimiz

Tarihi Eserlerimizin Adı	Bulunduğu Şehir
Cumalıkızık Köyü	BURSA
Süleymaniye Camii	İSTANBUL
Topkapı Sarayı	İSTANBUL
Efes Antik Kenti	İZMİR
Milet Antik Tiyatrosu	AYDIN
Truva Atı	ÇANAKKALE
Selimiye Camii	EDİRNE
Çanakkale Şehitleri Anıtı	ÇANAKKALE
Nemrut Harabeleri	ADIYAMAN
Artemis Tapınağı	İZMİR
Sümela Manastırı	TRABZON
Balıklı Göl	ŞANLIURFA
Zeugma Antik Kenti	GAZİANTEP
Ani Harabeleri	KARS
Rumeli Hisarı	İSTANBUL
Sultan Han	AKSARAY

KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİMİZ (2.ünite 3. 4. kazanımlar)

Kültürel Özelliklerimiz ile İlgili Kavramlar:

Gelenek: Bir toplumda eskiden kalmış, kuşaktan kuşağa aktarılan, yaptırım gücü olan kültürel alışkanlık ve değerlere gelenek denir. **Örnek:** Kız isteme, düğün törenleri, kına gecesi gibi.

Kültür: Bir toplumun meydana getirdiği maddi ve manevi değerler bütününe kültür denir.

Kültürel Öğeler: Din, dil, örf, adet, gelenek, görenek, giyim-kuşam şekli, yemek çeşitleri, halk oyunları, düğün ve nişan törenleri, dini ve milli bayramlar.

KÜLTÜREL ÖĞELERİMİZİN ÇEŞİTLERİ:

1- Yemek Kültürü:

Doğu Anadolu'da hayvancılık yapıldığı için et yemekleri yapılır. Karadeniz Bölgesi'nde mısır unu ve hamsili yemekler bolca yapılır. Zeytinciliğin çok yapıldığı Ege Bölgesi'nde zeytinyağlı yemekler yapılır. İç Anadolu'da unlu yiyecekler yapılır.

Yemekler	Yöreleri
Mantı	Kayseri
Leblebi	Çorum
Elma	Amasya
Kaymak	Afyon
İncir	Aydın
İskender Döner, İnegöl köfte	Bursa
Kebap	Adana
Kayısı	Malatya
Dondurma	Kahramanmaraş

2- Halk Oyunları:

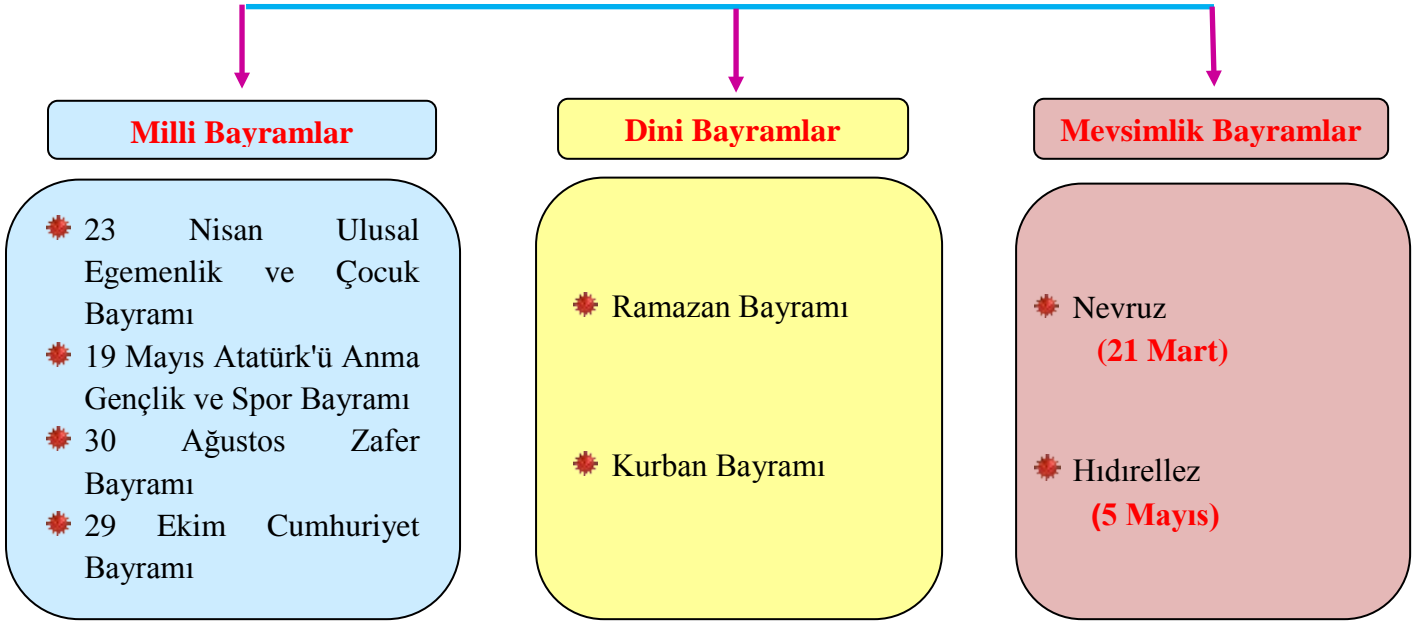
Halk Oyunu Adı	Bölgesi
Zeybek	Ege
Horon	Karadeniz
Halay	Güneydoğu Anadolu
Hora	Trakya
Bar (Atabarı)	Doğu Anadolu
Misket, Kaşık	İç Anadolu

3- El sanatları:

El Sanatı Adı	Bölgesi
Halı	Hereke, Milas, Gördes, Kula, Bünyan, Isparta
Bakırcılık	Rize, Erzincan

BİLGİ NOTU: Dünya üzerindeki en eski halılardan biri olan **Pazırık halısı** en eski Türk halısıdır. Yaklaşık 2300 yaşındadır.

4- Bayramlarımız:

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE (2.ünite 5.kazanım)

Gündelik Hayatta Kültürel Unsurların Sürekliliği Ve Değişimi

Özellikle kış mevsiminde yanımızdan eksik etmediğimiz kağıt mendillerin kullanımı çok eskilere dayanmıyor. Kağıt mendillerin yaygınlaşmasından önce renk renk desen desen kumaş mendiller kullanılırdı. İlk Türkçe sözlük olan Kaşgarlı Mahmut'un Divanı Lügatit Türk adlı eserinde cepte taşınan ipekli ya da pamuklu bez parçası karşılığında “ulatu” ve “savluk” sözcükleri geçiyordu. Günümüze ulaşan en eski mendillerimiz 1500 lü yıllara ait ve Topkapı Sarayı Müzesi'nde sergilenmektedir. Osmanlı Sarayı'nda kullanılan mendiller işlemelerle süslenirdi. Önemli yabancı konuklara armağan olarak zengin işlemeli ipek mendiller verilirdi. Halkın kullandığı mendillerse daha çok keten ve pamuktandı. Günümüzde kumaş mendiller genellikle aksesuar olarak kullanılıyor, ceket ceplerini süslüyor.

Selamlaşmak insanlarla iletişimimizin ilk adımıdır. Selam şekli ve dili kişiden kişiye, yöreden yöreye farklılık gösterebilir. “Günaydın”, “merhaba”, “selamün aleyküm”, “iyi günler”, “iyi akşamlar”, “iyi geceler” gibi ifadeleri gün içinde çokça kullanırız. Günümüzde kullandığımız bu ifadelerin yanında geçmişte “esen” sözcüğü de kullanılırdı. “Esen olmak” iyi olmak anlamında kullanılırdı. Esenleşmek de selamlaşmak anlamına gelirdi. **Günümüzde de “esen kal” ifadesi kullanılmaya devam etmektedir.** Divanı Lügatit Türk'te “ol esenledi” “o beni selamladı” “esen mü sen?”, “iyi misin?” anlamında kullanılmıştır.

Geçmişte selamlaşmanın kuralları da belirlenmişti. Küçük olan büyüğe, az olan grup çok olana, yürüyen oturana at üzerinde bulunan yaya olana selam verirdi.

NOT: Divanı Lügatit Türk Kaşgarlı Mahmut tarafından 1072-1074 yıllar arasında yazılan **Türkçe-Arapça** bir sözlüktür. **Türkçe'nin bilinen en eski sözlüğüdür.** Aynı zamanda o dönemde insan ve toplum yaşamıyla, kültürümüz ile ilgili ilgi çekici bilgiler vermektedir.

3. ÜNİTE: İNSANLAR, YERLER ve ÇEVRELER

HARİTAYI TANIYORUM (3.ünite 1.kazanım)

Harita: Yeryüzünün tamamını veya bir kısmının belli oranda küçültülerek kağıda çizilmesidir.

Harita İşaretleri (Lejant): Haritaların sağ alt köşesinde renklerin hangi yükselti ve derinlikleri gösterdiğini belirten işaretlere lejant denir.

Fiziki Harita: Herhangi bir yerin dağlarını, ovalarını, platolarını, akarsularını gösteren haritalardır.

Ölçek: Haritalardaki küçültme oranına denir. Gerçek uzunlukları haritaya aktaramayacağımız için belli oranda küçültme yapılır.

Yüzey Şekilleri İle İlgili Kavramlar:

Dağ: Çevresine göre yüksekte kalan, tabandan zirveye doğru yamaçları eğimli yeryüzü şekillerine dağ denir

Doruk: Dağların en yüksek yerlerine doruk denir.

Plato (Yayla): Akarsular tarafından yarılmış yüksek ve geniş düzlüklere plato (yayla) denir.

Vadi: Akarsuların yataklarını derinleştirerek oluşturduğu “U” veya “V” şeklindeki uzun oluklara vadi denir.

Ova: Çevresine göre alçakta olan geniş düzlüklere ova denir.

Deniz: Okyanusların karaların içlerine doğru girmiş kollarına deniz denir.

Göl: Karalar üzerindeki dört tarafı kapalı çukurlardaki su birikintilerine göl denir.

Ada: Dört tarafı sularla çevrili kara parçasına ada denir.

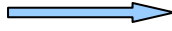

Not: Karadeniz ve Akdeniz Bölgesi'nde dağlar kıyıya paralel; Ege Bölgesi'nde kıyıya dik uzanır.

Yükseltisi en az olan bölge Marmara; En fazla olan bölge Doğu Anadolu'dur.

Fiziki Haritada Renkler:

Fiziki haritada yükseltiler renkle gösterilir. Yükseltiler yeşilden kahverengiye doğru gösterilir. Derinlikler mavi ve mavinin tonları ile gösterilir.

0- 500 metre		yeşil ve tonları
500- 1500 metre		sarı ve tonları
1500 metre üzeri		kahverengi ve tonları ile gösterilir.

0- 200 metre		açık mavi (derinlikler)
200- 500 metre		mavi
500 metre üstü		koyu mavi ile gösterilir.

İKLİM ve YAŞAMIM (3.ünite 2.kazanım)

İklim ve Türkiye'nin İklim Özellikleri

İklim : İklim bir yerde uzun yıllar boyunca gözlenen hava olaylarına iklim denir.

Hava durumu: Belli bir yerdeki kısa süre içinde yaşanan hava olaylarıdır.

BİLGİ NOTU: İklim ve hava durumu ile ilgili bilgi veren kuruluş Meteoroloji Genel Müdürlüğüdür.(MGM)

Ülkemizde yükselti, denize yakınlık, rüzgarlar gibi etkenler farklı iklim tiplerinin oluşmasında etkili olmuştur.

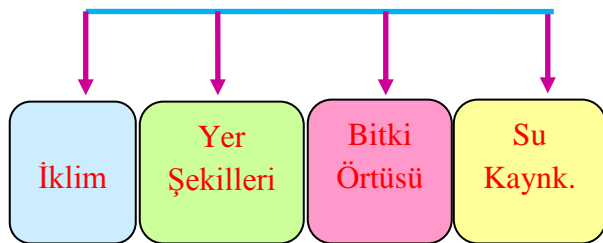
Türkiye'deki İklim Tipleri ve Özellikleri

İklim Adı	Özellikleri	Görüldüğü Bölgeler	Ev Tipleri
Karadeniz İklimi	--- Yaz mevsimi sıcak olmaz, kışlar ılık geçer. --- Her mevsim yağışlıdır. --- En fazla yağış sonbaharda görülür. --- Çay, fındık, mısır ve kivi gibi ürünler yetiştirilir. --- Bitki örtüsü ormandır.	Karadeniz ve Marmara'nın kuzey kıyıları	Evler ahşap (ağaç) 'tan yapılır. Bitki örtüsünün orman olması ev tipini belirlemiştir.
Akdeniz İklimi	--- Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağmur yağışlıdır. --- Don olayı görülmez. --- Seracılık faaliyetleri yapılır. --- Pamuk, yer fıstığı, mısır ve zeytin yetiştirilir. --- Bitki örtüsü makidir (kısa bodur bitki). --- Turuncgillerin üretimi için elverişlidir. --- Yaz mevsiminin uzun sürmesi yaz turizminin gelişimini sağlamıştır.	Akdeniz Bölgesi, Ege Bölgesi, Marmara Denizi ve çevresi	Evler taştan yapılır. Kışın havalar ılık olduğundan ısınma önemli bir problem değildir. Yazın ise taş evlerin içi serin olur.
Karasal İklim	--- Yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve kar yağışlıdır. --- Don olayı çok görülür. --- En fazla yağış ilkbahardadır. --- Buğday, arpa, çavdar, yulaf, mercimek, nohut, şeker pancarı, elma, armut, haşhaş yetiştirilir. --- Bitki örtüsü bozkırdır	İç Anadolu Doğu Anadolu Güneydoğu Anadolu	Evler kerpiçten yapılır. Bu malzemeler hava sıcakken evin serin, soğukken sıcak olmasını sağlar.

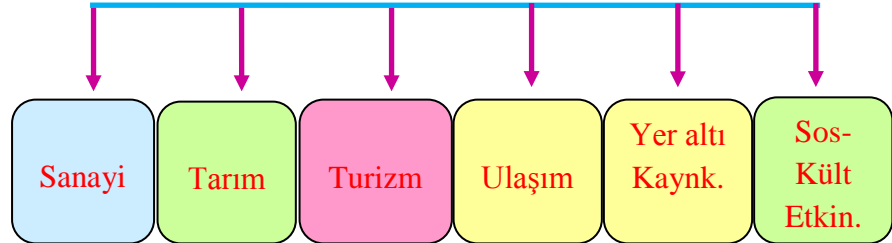
NEREDE YAŞANIR? (3.ünite 3.kazanım)

Bir yerde yaşayan insan sayısı, o yerin nüfusunu belirler. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de nüfus dağılımı eşit değildir. **Nüfusun Dağılımını Etkileyen Faktörler**

Doğal Faktörler

Beşeri Faktörler

İklimin İnsan Yaşantısına Etkileri:

- 1- Yerleşme:** İnsanlar soğuk ya da aşırı sıcak yerlere yerleşmez. Verimli araziler, sanayi faaliyetleri, su kaynakları ve yeraltı kaynaklarının bol olduğu yerlerde yerleşme sıktır.
- 2- Ekonomik Faaliyetler:** Yaz sıcaklığının ve güneşlenme süresinin fazla olması nedeniyle Akdeniz'de Turizm gelişmiştir.
- 3- Tarım Ürünleri ve Faaliyetler:** Akdeniz Bölgesi'nde seracılık yapılırken Karadeniz Bölgesi'nde çay yetiştirilir.
- 4- Mesken (ev) Biçimleri:** Akdeniz Bölgesi'nde taştan; İç Anadolu'da kerpiçten; Karadeniz Bölgesi'nde ahşaptan evler yapılır.
- 5- Giyim Şekilleri:** Akdeniz'de kısa kollu açık renkli elbiseler giyilirken Doğu Anadolu'da uzun ve kalın giyecekler tercih edilir.

AFETLER ve ÇEVRE SORUNLARI (3.ünite 4.kazanım)

Afet: Doğada meydana gelen ve yıkımlara sebep olan hızlı değişimlere afet denir.

Doğal Afet Çeşitleri:

1- Deprem: Yer kabuğundaki aniden oluşan sarsıntı ve titreşimlere deprem denir. Deprem ülkemizde **en fazla can ve mal kaybına neden olan doğal afettir.**

Depremde en riskli bölgeler: Marmara, Doğu Anadolu ve Ege Bölgeleridir.

En az riskli bölgeler: Konya, Aksaray, Karaman

Depremi Zararını Azaltmak İçin Yapılacaklar:

- 1- Binalar fay hatları ve yumuşak zeminlere yapılmamalıdır.
- 2- Bina yapımında kaliteli malzeme kullanılmalıdır.
- 3- Deprem konusunda insanlar bilinçlendirilmelidir.
- 4- Evimizdeki eşyalar sabitlenmelidir.
- 5- Deprem bölgesinde çok katlı binalar yapılmamalıdır.

2- Sel: Yağışlar sonrasında ortaya çıkan büyük su baskınlarına sel denir. **Sel en çok** yağışın bol olduğu **Karadeniz**, ve şehirleşmenin olduğu **Marmara Bölgelerinde** görülür.

3- Heyelan (toprak kayması): Taş, toprak ve kayaların eğimli arazilerde kayarak yer değiştirmesine heyelan denir. **Heyelan en çok Karadeniz Bölgesi'nde** görülür.

4- Çığ: Dağ'ın yüksek yerindeki büyük kar kütlelerinin koparak yuvarlanmasına çığ denir. **Çığ en çok Doğu Anadolu Bölgesi'nde** görülür.

5- Erozyon (toprak aşınması): Su ve rüzgarın etkisiyle toprağın aşınması ve taşınmasına erozyon denir. Ülkemizde **erozyon** yoğun olarak **İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'da** görülmektedir.

Erozyonu Önlemek İçin Yapılacaklar:

- 1- Ağaçlandırma çalışmaları yapılmalı.
- 2- Eğimli arazilerde teraslandırma (seki) yapılmalı.
- 3- Tarlalar eğim doğrultusunda sürülmemeli.
- 4- Halkı eğitmeli ve bilinçlendirilmeli.

6- Yangın: Doğal ya da beşeri nedenlerden dolayı ormanların veya binaların yansımaya yangın denir. **Yangın en fazla Akdeniz ve Ege bölgelerinde** görülür.

Doğal Ortam Ve Afetler:

Çevre Kirliliği: Canlıların sağlığını etkileyen, çevredeki maddelere zarar veren, niteliklerini bozan, yabancı maddelerin hava, su ve toprağa karışmasına çevre kirliliği denir.

Toprak Hava Ve Su Kirliliğinin Nedenleri:

1- Plastikler 2- Fabrika ve evlerden çıkan zehirli gazlar 3- Araba egzozlarından çıkan zehirli gazlar 4- Petrol atıkları 5- Kanalizasyon atıkları 6- Doğal afetler 7- Gübre ve zirai ilaçlar

Çevre Kirliliğini Önlemek İçin Yapılması Gerekenler:

- 1- Çöpleri çöp kutusuna atmalıyız.
- 2- Ağaçlar ekmeli, çiçek dikmeliyiz.
- 3- Cam, plastik, kağıt gibi atıkları ayrı ayrı torbalara koyarak geri dönüşümünü sağlamalıyız.
- 4- Fabrika bacalarına filtre takılmasının sağlamalıyız.
- 5- Toplu taşıma araçlarını tercih etmeliyiz.

AFETLERİN İNSAN ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ (3.ünite 5.kazanım)

Doğal afetlerin insan üzerindeki etkileri

Ülkemizde can ve mal kayıplarına yol açan doğal afetler meydana gelir. Deprem, sel, çığ gibi afetleri engellemek mümkün olmasa da gerekli tedbirler alınarak bu afetlerin yıkıcı etkileri azaltılabilir. Bu doğal afetler toplumsal hayatta derin izler bırakır.

Afetlerden sonra milletimiz büyük bir dayanışma gösterir. Afete maruz kalmış insanların ilk önce barınma, gıda, giyim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması gerekir. Devlet kurumları, sivil toplum kuruluşları ve halkımız elbirliğiyle yaraları sarar. **Ülkemizdeki insanlar 17 Ağustos 1999'da meydana gelen Marmara Depreminde gerekli duyarlılığı göstermiştir.**

4.ÜNİTE: BİLİM, TEKNOLOJİ ve TOPLUM

DOĞRU BİLGİYE NASIL ULAŞILIR? (4.ünite 1.kazanım)

Günümüzde bilgiye ulaşma araçlarının başında internet gelmektedir. Merak ettiğimiz bir haberden, hazırlanacak ödevlere, hava durumundan, spor karşılaşması sonuçlarına kadar birçok konuda internete başvurmaktayiz. İnternete bilgisayar, tablet ve cep telefonları gibi araçlarla ulaşmaktayız.

Geçmişte ise bilgiye ulaşmak günümüzdeki kadar kolay değildi, epey zamanımızı alıyordu. Bilgiye ulaşmak için kitaplara, dergilere, ansiklopedilere başvurmak gerekiyordu. İnternetle birlikte saniyeler içinde bilgiye ulaşabilmekteyiz.

Bilgi edinmek istediğimiz konu ile ilgili arama motoruna birkaç kelime yazmamız yeterlidir. Yaptığımız aramanın sonucunda yüz binlerce, bazen milyonlarca bilgi bize sunulmaktadır.

İnternet sayesinde bilgiye ulaşmak oldukça kolaylaşmıştır ancak başka bir sorun ortaya çıkmıştır. Arama motoru bize çok sayıda bilgi sunmaktadır. Bu durum bize “Bu bilgilerin hangileri doğru ve güvenilirdir?” sorusunu aklımıza getirmektedir. İnternette ulaştığımız bilgilerin önemli bir kısmı kontrolden geçmemiştir. Bu nedenle internette karşımıza çıkan bilgilerin tamamını doğru ve güvenilir kabul edemeyiz.

Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmanın ipuçları

- ➡ Bir tek internet sitesinden alınan bilgiye ile yetinilmemelidir, elde edilen bilgi farklı internet sitelerindeki bilgilerle, kitap, ansiklopedi gibi kaynaklarla ve uzman görüşleriyle karşılaştırılmalıdır.
- ➡ Güvenilir ve doğru bilgi verdiği bilinen internet sitelerinden yararlanılmalıdır.
- ➡ Resmi sitelerin yani “gov” uzantılı (www.meb.gov.tr gibi) ya da “edu” uzantılı eğitim sitelerinin (www.selcuk.edu.tr gibi) daha güvenilir bilgiler içerdiği unutulmamalıdır.
- ➡ Araştırdığımız konuyu **turnak** içinde (“ ”) aramanın daha doğru sonuçlara ulaşmamızı sağlayacağı dikkate alınmalıdır.
- ➡ Ulaştığımız bilgi, “**Ne? Nerede? Ne zaman? Nasıl? Niçin/neden? Kim?**” (5N 1K) sorularına doğru ve tutarlı cevaplar verebilmelidir.
- ➡ Bilgilerin güncel olup olmadığı dikkate alınmalıdır.

İTERNETİ NASIL KULLANMALIYIZ? (4.ünite 2.kazanım)

İnterneti nasıl kullanmalıyız?

Günümüzde interneti yaşamımızın hemen her alanında kullanmaktayız. Herhangi bir konuda araştırma yapmaktan tutun da **alışverişe, bankacılık işlemlerine** kadar pek çok işlemi internet sayesinde yapabiliyoruz. Ancak bize birçok kolaylık sağlayan interneti güvenli kullanmadığımızda karşılaşabileceğimiz tehlikeler bulunmaktadır. İnternette karşılaşabileceğimiz tehlikeler şunlardır:

İnternette yaşamımıza uygun olmayan pek çok içeriklerle karşılaşabiliriz. Arkadaş gibi görünen kötü niyetli insanlar karşımıza çıkabilir. Bu kişiler bizden **fotoğraf, kimlik bilgileri, adres, telefon, şifre gibi kişisel bilgilerimizi** isteyebilir. Bu gibi bilgileri ele geçirdiklerinde bizim kimliğimize bürünebilirler. Banka hesaplarından para çekebilir, alışveriş yapabilirler. **Kimlik bilgilerinin çalınması anlamına gelen “kimlik hırsızlığı”** başımıza bunun gibi birçok sorun açabilir. Bu gibi dolandırıcılar; örneğin e posta göndererek yapılan çekilişte ödül kazandığımızı yazabilirler. Bu ödülü almak için bir ödeme yapmamızı isteyebilirler. Kısaca internet dolandırıcılığı ile karşı karşıya kalabiliriz. Bunlar kanunlarda suç olarak belirtilmiştir.

İnternetteki resim, müzik, video ve program dosyalarını indirmek bilgisayarımıza zarar verebilir. Bu dosyalarda bilgisayarımızın saldırılara açık hale gelmesine neden olan virüsler bulunabilir.

Sanal ortamdaki tehditlere karşı alınması gereken önlemler

- ✿ İnternette bulunan, okunan bilgi ve haberlerin hepsi **doğru olmadığı unutulmamalıdır.**
- ✿ Kötü niyetli, şifre ve kişisel bilgilerimizi isteyen kişilerle bu **bilgileri paylaşmamalıyız.**
- ✿ İnternette uzun zaman geçirmemeli, **zamanı iyi kullanmalıyız.**
- ✿ Bu mesajı 10 kişiye gönderirsen şans kapını çalacak gibi **e-postaları dikkate almamalı, başkalarına iletmemeli ve hemen silmeliyiz.**
- ✿ Büyüklerimizle güvenli olan internet sitelerinin adreslerini belirleyip **her siteye güvenmemeliyiz.** Her dosyayı **indirmeye çalışmamalı, virüslerden koruyan programlar kullanılmalıdır.**
- ✿ Bilmediğimiz herhangi bir durumla karşılaştığımızda **büyüklerle ve öğretmenlere danışılmalıdır.**
- ✿ Büyüklerimizin izni olmaksızın **ev ve okul dışında internet olan yerlere gitmemeli, şüpheli bir durum olduğunda büyüklerimiz mutlaka bilgilendirilmelidir.**

İnternetten güvenli alışveriş için yapmamız gerekenler

- **İyi bilinen, güvenilir** sitelerden **alışveriş yapmalıyız.**
- Başka bir internet sayfası üzerindeki ya da **posta ile gelen bağlantılardan değil,** doğrudan **internet adresi yazarak alışveriş sitesine bağlanmalıyız.**
- İnternet kafe gibi internetin ortak kullanıldığı alanlar yerine **kişisel bilgisayarlarımızı kullanmalıyız.**
- Ödeme sayfasının güvenli olduğunu anlamak için **adres çubuğunda “https” yazdığından emin olmalıyız.**
- **Parola ve şifre** gibi bilgilerimizi **kimseyle paylaşmamalıyız.**
- **Ödeme** sırasında kişisel bilgiler girilirken **sanal klavye kullanmalıyız.**
- **Güvenlik önlemlerinin** olmasına **dikkat etmeliyiz.**

DAHA FAZLA DOKÜMAN İÇİN

Web: www.karakusmustafa.com

Forum : www.karakusmustafa.com/forum.html

Ziyaretçi Defteri: <http://www.karakusmustafa.com/ziyaretci-defteri1.html>